

Pesten: Verschil in prevalentie en aard van pestgedrag bij kinderen van 10-12 jaar op sportverenigingen naar type sport en sekse

Patty Vergeer (3944093), Christel Vinke (3936082), Lisanne de Wijs (3951391), Sophie Wouters (393011798)

Docent: Dr. P. Baar

Tweede beoordelaar: Dr. D. Smits

Cursus: Bachelorthesis

Cursuscode: 200600042

Departement Pedagogische en Onderwijskundige Wetenschappen

Instelling: Universiteit Utrecht

Cursusjaar: 2012/2013

Datum: 26 juni, 2013

Abstract:

This study examined differences in prevalence and the nature of bullying and victimization of children, aged 10 to 12 years, in sport clubs regarding type of sport and gender. Two hundred ten questionnaires were distributed and completed on four different primary schools. The results were processed and the children were classified to different roles with regard to bullying. Furthermore, twenty-four interviews were administered to children and subsequently analyzed according to a qualitative method. Results showed that a significant main effect was found for gender, but there was no significant main effect found on type of sport. The most important implication of this study is to clarify the discrepancy between the classified and self-nominated role regarding bullying in future research.

Keywords: bullying, victimization, sports clubs, views, prevention, children

Pesten: Verschil in prevalentie en aard van pestgedrag bij kinderen van 10-12 jaar op sportverenigingen naar type sport en sekse

Jeugdsport wordt door de overheid bewust ingezet voor het bereiken van allerlei opvoedingsdoelen (VWS, 2005). De sportvereniging wordt namelijk beschouwd als een plaats waar kinderen kunnen experimenteren met verschillende rollen en interactie binnen een groep (Nucci & Young-Shim, 2005). Daarnaast kan sport bijdragen aan het leren van vaardigheden als samenwerken, het tonen van tolerantie, discipline en solidariteit (Biesta et al., 2001; Buisman, 2004; Rutten et al., 2004). Van de basisschoolkinderen is dan ook 71,2% lid van een sportvereniging (Breedveld, Bruining, Van Doresselaer, Mombarg, & Nootbos, 2010). Onderzoek van Baar (2012a) wijst uit dat de prevalentie van pesten op sportverenigingen minstens even hoog is als op basisscholen. Onderzoek in deze context bestaat echter nauwelijks (Baar, 2012b). Dit is gezien de prevalentie verontrustend. Het blijkt namelijk dat in Nederland 26,6% van de 8 tot 18 jarigen wel eens gepest is op school (Analitis et al., 2009). Ondanks deze hoge prevalentie blijkt dat bijna alle trainers pesten niet of nauwelijks signaleren (Baar, 2012b). Pesten wordt gezien als een ernstig probleem met grote gevolgen, ook op latere leeftijd. Voorbeelden van de gevolgen van pesten in de schoolse context zijn voor de slachtoffers onder andere angst en suïcidale gedachten en voor de daders onder andere antisociaal gedrag (Dake, Price, & Telljohann, 2003; Gini & Pozzoli, 2009). Tevens blijken anti-pestprogramma's niet en pestprotocollen nauwelijks te bestaan voor sportverenigingen (Baar, 2012a). Voor basisscholen bestaan anti-pestprogramma's en pestprotocollen wel, maar deze blijken lang niet altijd even effectief te zijn (Vreeman & Carrol, 2007). Doordat interventies en wetenschappelijke kennis over het effect van interventies vaak ontbreken (Veerman & Van Yperen, 2006), neemt de behoefte aan wetenschappelijk onderzoek op dit gebied toe. De algemene doelstelling van dit onderzoek is dan ook het verkrijgen van inzicht in verschil in prevalentie en aard van pestgedrag bij kinderen van 10-12 jaar op sportverenigingen naar type sport en sekse en de wijze waarop pestgedrag op sportverenigingen kan worden voorkomen en tegengegaan. Verwacht wordt dat naarmate meer inzicht wordt verkregen in de visie van kinderen, dit aanknopingspunten zal bieden voor het ontwikkelen van passende methodieken om pestgedrag binnen de context van de sportvereniging tegen te gaan.

De eerste doelstelling van dit onderzoek is het verkrijgen van inzicht in verschil in prevalentie van daderschap en slachtofferschap naar type sportbeoefening en sekse. Sport kan op basis van mate van fysiek contact onderverdeeld worden in vechtsporten (bijvoorbeeld karate, tae kwon do, judo), contactsporten (bijvoorbeeld basketbal, hockey, voetbal) en niet-

contactsporten (bijvoorbeeld badminton, paardrijden, tennis) (Baar, 2012a; Endresen & Olweus, 2005). De mate van fysiek contact kan agressie, wat als een vorm van pesten gezien kan worden, versterken (Baar & Wubbels, 2011; Nucci & Young-Shim, 2005; Olweus, 2003). Onderzoek van Keeler (2007) suggereert dat agressie in sport niet verschilt tussen sporttype en sekse. Andere onderzoeken laten echter zien dat mannelijke sporters meer agressief gedrag vertonen dan vrouwelijke sporters, ongeacht type sport, competitieniveau of aard van de agressie (Coulomb-Cabagno & Rascale, 2006) en dat jongens die deelnemen aan vechtsporten verhoogd antisociaal gedrag vertonen binnen en buiten de sportvereniging (Endresen & Olweus, 2005). Dit laatste wordt echter tegengesproken door onderzoek van Baar (2012a), aangezien er geen significant hoofdeffect voor type sport in zijn onderzoek werd gevonden. Verwachtingen ten aanzien van de prevalentie van dader- en slachtofferschap naar type sportbeoefening zijn, ondanks huidige inconsistente onderzoeksresultaten, dat vechtsporters hoger scoren op dader- en slachtofferschap in vergelijking met contactsporters en niet-contactsporters. Fysiek contact is bij vechtsporten namelijk in hoge mate toegestaan (Baar, 2012a). Bij contactsporten is contact met anderen ook toegestaan, maar gelimiteerd en als deel van de sport (Baar & Wubbels, 2011). Verwacht wordt dat contactsporters hoger zullen scoren op de dader- en slachtofferschaal dan niet-contactsporters, kijkend naar de mate van fysiek contact welke is toegestaan. Verdere verwachtingen zijn dat slachtofferschap niet samenhangt met sekse (Fekkes, Pijpers, & Verloove-Vanhorick, 2005) en dat jongens hoger scoren op daderschap dan meisjes (Coulomb-Cabagno & Rascale, 2006; Endresen & Olweus, 2005; Fekkes et al., 2005). Evolutionair gezien beschikken jongens namelijk over meer testosteron dan meisjes, wat kan leiden tot meer agressiviteit (Lamminmäki et al., 2012). Tevens kan het verklaard worden door stereotypen over sekse. Zo wordt prosociaal gedrag meer van meisjes verwacht dan van jongens (Crick, 1996).

De tweede doelstelling van dit onderzoek is het verkrijgen van inzicht in verschil in prevalentie van verschillende pestrollen naar type sportbeoefening en sekse. Naast dader en slachtoffer zijn er andere pestrollen, zoals niet-betrokkenen en dader-slachtoffers. Dader-slachtoffers laten een mix zien van de gedragspatronen van de dader en het slachtoffer (Perren & Alsaker, 2006) en blijken daardoor in het bijzonder risico te lopen op het vertonen van agressie en het krijgen van andere psychosociale problemen in het latere leven (Baar, 2012a). Verwacht wordt dat de prevalentie van pestrollen gerelateerd is aan sporttypen. Het blijkt namelijk dat contactsporters, ongeacht sekse, het meeste agressief zijn (Baar, 2012a). Wellicht heeft dit te maken met het sterke competitieve element. Contactsporters moeten namelijk over agressief gedrag beschikken om de strijd tegen het andere team aan te gaan, maar ze moeten

ook beschikken over pro-sociaal gedrag om met het eigen team te kunnen samenwerken en om hun sociale plek binnen het team te kunnen waarborgen. Dit zou kunnen leiden tot pestgedrag binnen het team (Baar & Wubbels, 2011). Onderzoek wijst uit dat 5 tot 14% van de 10 tot 13 jarigen regelmatig pest en dat 5 tot 11% regelmatig wordt gepest (Baar, 2012a). Jongens en meisjes zijn ongeveer even vaak slachtoffer, maar jongens blijken vaker dader te zijn dan meisjes. Daarnaast blijken jongens en meisjes het meest gepest te worden door kinderen van hun eigen sekse (Fekkes et al., 2005). Het blijkt dat in de sportcontext 11,1% van de jongens en 3,6% van de meisjes dader-slachtoffer is. Daarentegen blijkt 64% van de jongens en 80,8% van de meisjes in sportcontext niet betrokken te zijn bij pesten (Baar, 2012a). Verwacht wordt dan ook dat er een verschil is tussen pestrollen en sekse. Jongens zijn namelijk vaker dader en dader-slachtoffer dan meisjes (Baar, 2012a; Fekkes et al., 2005; Perren & Alsaker, 2006). Dit kan wederom verklaard worden door stereotypen over sekse (Crick, 1996) en doordat jongens over meer testosteron beschikken dan meisjes, wat kan leiden tot meer agressiviteit (Lamminmäki et al., 2012). Om meer specifieke en gedetailleerde informatie te verkrijgen over de prevalentie zal doelstelling 1 variabel georiënteerd gemeten worden en doelstelling 2 persoon georiënteerd.

De derde doelstelling van dit onderzoek is het verkrijgen van inzicht op de visie van kinderen op pestgedrag in de context van de sportvereniging en hun eigen rol daarin. De visie is in dit onderzoek geoperationaliseerd naar de definitie van pesten, aard van pestgedrag, oorzaken en gevolgen en waar en hoeveel er gepest wordt. De rol is hierbij geoperationaliseerd in wie dader, slachtoffer, dader-slachtoffer of niet betrokkene is. Pesten wordt gedefinieerd als het herhaaldelijk en op de lange duur blootstaan aan negatieve handelingen die worden verricht door één of meerdere personen (Olweus, 1995). Pesten wordt beschouwd als een vorm van agressief gedrag waarbij er sprake is van een ongelijke machtsrelatie waarin de dader doelbewust schade wil toebrengen aan iemand anders (Olweus, 2003). Er kan onderscheid gemaakt worden tussen openlijk en relationeel pesten. Openlijk pesten omvat fysieke, verbale en materiële agressie. Relationeel pesten kan onderverdeeld worden in directe agressie, zoals het negeren van een persoon, en indirecte agressie, zoals roddelen over een persoon. Jongens blijken meer direct te pesten en meisjes meer indirect (Card, Stucky, Sawalani, & Little, 2008). Meisjes zijn vaker slachtoffer van relationeel pesten en jongens vaker van openlijk pesten (Crick & Bigbee, 1998). Pestgedrag blijkt vooral voor te komen wanneer trainers het niet horen of zien, tijdens vrije momenten of in situaties met weinig toezicht, zoals in de kleedkamer (Baar, 2012a). Kinderen geven aan dat er juist op oncontroleerbare momenten meer wordt gepest (Fekkes et al., 2005). Hieruit blijkt dat

kinderen zich tot op een bepaalde hoogte bewust zijn van groepsprocessen en -mechanismen die achter het pesten zitten, zoals sociale normen en groepsdruk. Het lijkt dat het onderscheid met plagen, wat incidenteel over een weer tussen personen die aan elkaar gewaagd zijn gebeurt zonder de instelling elkaar te willen schaden (Baar, 2012b), daarmee gemaakt kan worden door kinderen. De verwachtingen zijn dan ook dat kinderen een redelijk duidelijke visie hebben op pesten en hun eigen rol daarin. Het lijkt er namelijk op dat kinderen weten dat pesten ongewenst is en dat er een verschil bestaat tussen pesten en plagen (Baar, 2012a). Kinderen zeggen andere kinderen te pesten, omdat deze afwijken van de rest van de groep en omdat ze denken hiermee een betere status te kunnen verwerven in de groep (Thornberg, 2010). Volgens trainers zijn de daders vaak kinderen die zich door pesten beter voelen ten koste van andere kinderen. Daders lijken vaak kinderen te zijn die graag bij het team willen horen en hun eigen positie in het team veilig willen stellen. Ook kan een dader een kind zijn wat van huis uit competitie mee krijgt. Slachtoffers zijn volgens trainers minder goede sporters en hebben vaak een onhandige motoriek. Een afwijkend uiterlijk kan al een voldoende aanleiding zijn om gepest te worden (Baar, 2012a). Pesten wordt meestal gezien als schadelijk voor lichamelijke, psychische en sociale ontwikkeling bij zowel daders als slachtoffers (Dake, Price, & Telljohann, 2003; Gini & Pozzoli, 2010). Voor de dader geldt dat pesten een voorspeller is voor crimineel en antisociaal gedrag. Tevens valt het drugsgebruik in deze groep hoger uit (Baar, 2012; Smokowski, & Holland Kopasz, 2005). Ook heeft de dader een grotere kans op depressie (Van der Wal, de Wit en Hirsing (2003). Voor het slachtoffer kan pesten op korte en lange termijn resulteren in psychosomatische gezondheidsklachten (hoofdpijn, buikpijn, slaapproblemen), angst, depressies, suïcidale gedachten, een lage zelfwaardering, gevoelens van eenzaamheid, isolement en verslechterde (school)prestaties (Crick & Bigbee, 1998; Fekkes et al., 2005; Gini & Pozzoli, 2009).

Door het kwantitatieve onderzoek, doelstelling 1 en 2, te combineren met kwalitatief onderzoek, doelstelling 3 en 4, wordt geprobeerd inzicht te krijgen in de zelf ervaren rol van kinderen bij pesten en hun geclassificeerde rol. Verwacht kan worden dat er consistentie is tussen de geclassificeerde rol en de zelf ervaren rol van het kind, omdat verwacht wordt dat kinderen een redelijk duidelijke visie hebben op pesten (Baar, 2012a, 2012b; Thornberg, 2010).

De vierde doelstelling van dit onderzoek is het verkrijgen van inzicht in de beleving en waardering van kinderen ten aanzien van de aanpak van trainers en de sportverenigingen van pesten. Het blijkt dat trainers geen eenduidige definitie van pesten kunnen geven en dat ze hun definitie niet alleen baseren op intenties van de dader, maar ook op het slachtoffer zijn

beleving en kwetsbaarheid (Baar, 2012a) of als iets wat bij het spel hoort (Baar & Wubbels, 2011). Hierdoor kan de gedachte ontstaan dat agressie een acceptabele manier is om een gewenst resultaat te bereiken (Mintah, Huddleston, & Doody, 1999). Toch meent 65% van de trainers dat pesten een serieus probleem is en dat het schadelijke gevolgen heeft voor het slachtoffer. Er zijn echter maar weinig trainers die weten wat de consequenties zijn voor de andere betrokkenen (Baar, 2012a). Dit lijkt aannemelijk gezien in Nederland de trainers meestal niet gediplomeerd en vrijwilligers zijn. Daarnaast zijn de contacturen in tegenstelling tot die van leerkrachten aanzienlijk lager. Van trainers kan dus verwacht worden dat ze een kleinere kennis hebben van het inschatten van afwijkende groepsprocessen wat de trainers in staat zou stellen om daders en slachtoffers te herkennen (Baar, 2012a). Uit onderzoek van Baar (2012b) is gebleken dat 93% van de trainers pestgedrag in de groep niet of nauwelijks signaleert. Slechts 7% van de sportverenigingen is in het bezit van een pestprotocol om het pesten tegen te gaan (Baar, 2012a). Over het algemeen maken leerkrachten en trainers gebruik van drie soorten benaderingen op het gebied van pesten (Troop & Ladd, 2002). Bij de assertieve aanpak van de trainer staan weerbaarheidprincipes centraal en wordt gestimuleerd kinderen voor zichzelf te laten opkomen en om zelf tot een oplossing te komen. De normatieve aanpak is daarentegen relatief passief. De trainer vertelt het slachtoffer het pesten te negeren en verwacht dat het kind de problemen zelf oplost, omdat het pestgedrag niet als ernstig wordt gezien, maar als een manier om sociale normen te leren. Trainers maken vooral gebruik van de vermijdende aanpak, welke met name dadergericht is. Maatregelen hierbij zijn het direct ingrijpen, uit elkaar halen van kinderen en bespreken van het probleemgedrag. De hele groep komt hierbij niet aan te pas, waardoor het probleem niet bij de kinderen zelf wordt gelegd. Hierdoor wordt het pesten in principe niet verholpen en kan het op oncontroleerbare momenten verder gaan (Baar, 2012b; Kochenderfer-Ladd & Pelletier, 2008). De verwachting ten aanzien van de vierde doelstelling is dat trainers vooral de vermijdende aanpak hanteren, aangezien trainers pesten nauwelijks signaleren (Baar 2012b), er relatief weinig pestprotocollen voor sportverenigingen zijn (Baar, 2012a) en ze agressie mogelijk als deel van de sport zien (Baar & Wubbels, 2011). Verder wordt verwacht dat kinderen de aanpak van trainers niet vinden volstaan. Pestgedrag blijkt namelijk lang niet altijd aan trainers gemeld te worden (Baar, 2012b). Kinderen zouden het gevoel kunnen hebben dat hun problemen weinig serieus worden genomen en niet adequaat worden aangepakt (Fekkes et al., 2005), wat aannemelijk is als trainers pesten niet eens adequaat kunnen herkennen (Baar & Wubbels, 2011). In het geval dat trainers pesten wel signaleren blijken anti-pestprogramma's niet en pestprotocollen nauwelijks te bestaan voor sportverenigingen (Baar, 2012a). Dit schept de

verwachting dat de vereniging trainers niet alert genoeg maakt en niet motiveert om actief tegen pesten op te treden.

Methode

Respondenten

Gekozen is voor het benaderen van kinderen op de basisschool in plaats van de sportverenigingen, omdat op deze manier zoveel mogelijk typen sport en sportverenigingen in het onderzoek meegenomen kunnen worden. Aan dit onderzoek hebben 210 leerlingen deelgenomen (91 jongens en 119 meisjes). De leerlingen kwamen uit groep 6, 7 en 8 en hadden de leeftijd van 10 tot en met 13 jaar (de gemiddelde leeftijd is 12 jaar). De leerlingen kwamen van vier verschillende basisscholen uit drie steden en een dorp. De scholen en leerlingen zijn niet aselekt gekozen, maar op basis van beschikbaarheid, waardoor de resultaten niet zonder meer generaliseerbaar zijn naar de algemene bevolking. Hierbij was sprake van een gemaksteekproef (Neuman, 2009). De non-respons van het onderzoek was 44,4 %, welke 168 leerlingen omvatte. De reden voor de non-respons was dat ouders en/of kinderen geen expliciete schriftelijke toestemming hebben verleend voor deelname aan het onderzoek. Hier wordt bij de procedure verder op ingegaan. In dit onderzoek waren negen kinderen geassocieerd als sportuitval. Het grootste deel van de leerlingen (97.1 %) had de Nederlandse nationaliteit.

Gebaseerd op de sportdeelname van kinderen waren de kinderen ingedeeld naar: vechtsporten (jongens 4.98%; meisjes 5.47%), contactsporten (jongens 30.35%; meisjes 12.44%) en niet-contactsporten (jongens 7.46%; meisjes 39.30%). De resultaten werden uitgewerkt in ervaren prevalentie van pestgedrag op sportverenigingen met betrekking tot type sport (vechtsporters, contactsporters en niet-contactsporters) en sekse (jongens, meisjes).

In dit onderzoek hebben 24 kinderen deelgenomen aan de open interviews. Dit aantal omvatte 6 daders, 6 slachtoffers, 6 dader-slachtoffers en 6 niet betrokkenen. Deze kinderen zijn geselecteerd aan de hand van een classificatieprocedure, welke verder besproken zal worden in de analyse. De resultaten die uit het kwalitatieve onderzoek zijn verkregen zijn niet zonder meer generaliseerbaar, omdat er sprake is van een kleine onderzoeksgroep. Dit was echter ook niet het doel, de nadruk ligt in dit onderzoek op inhoudelijke generalisatie.

Metingen

OMEV

Voor het afnemen van de vragenlijsten is er gekozen voor het benaderen van kinderen op de basisschool in plaats van op de sportverenigingen, omdat op deze manier zoveel mogelijk typen sport en sportverenigingen in het onderzoek meegenomen kunnen worden. In

de vragenlijst hebben de kinderen hun subjectieve ervaringen ingevuld over ouderschap en slachtofferschap ten aanzien van pestgedrag in de sportcontext. De vragenlijst omgaan met elkaar sportvereniging (Baar, 2013) was een Nederlandse vertaling van de Social Experience Questionnaire – Self Report (SEQ-S) (Crick & Grotpeter, 1996). Voor de SEQ-S was een adequate interne consistentie gevonden (Crick & Bigbee, 1998; Crick & Grotpeter, 1996).

Daderschaal. De daderschaal bestond uit elf items: zes items met betrekking tot openlijke agressie (v.b. “Hoe vaak sla, schop of duw je anderen?”) en vijf items met betrekking tot relationele agressie (v.b. “Hoe vaak zeg jij gemene dingen tegen andere kinderen om ze voor gek te zetten of te beledigen?”).

Slachtofferschaal. De slachtofferschaal bestond uit elf items: zes items met betrekking tot slachtofferschap van openlijke agressie (v.b. “Hoe vaak schreeuwt of scheldt een ander kind tegen je?”) en vijf items met betrekking tot slachtofferschap van relationele agressie (v.b. “Hoe vaak mag je van een ander kind niet mee doen (bijvoorbeeld met een spelletje) als dat kind kwaad op je is?”).

De overige 14 items waren gericht op het meten van prosociaal gedrag en werden als fillers gebruikt in de vragenlijst. Dit om de vragenlijst op te vullen en het doel van ons onderzoek niet direct toonbaar te maken. Elk item werd ingevuld op een vijfpunt Likert schaal door de kinderen. Deze schaal varieerde van 1 (nooit) tot 5 (altijd). Cronbach’s alfa was voor de daderschaal 0.83 en voor de slachtofferschaal 0.85, welke beide voldoende hoog waren.

Topicinterview

Kwalitatief onderzoek was een gepaste methode voor het verkrijgen van een gedetailleerde beschrijving en interpretatie van contexten, gebeurtenissen, situaties en sociale interacties naar aard en eigenschappen (Baar, 2002). Het was geschikt voor de exploratie van relatief nieuwe kwesties wat past bij het onderzoek naar pesten op sportverenigingen waar tot op heden geen onderzoek naar is gedaan (Boeije, 2010). De interviews werden gebruikt om inzicht te krijgen in de beleving en visie van kinderen op pestgedrag en hun eigen rol daarin. Het andere doel was om inzicht te verkrijgen in de aanpak van trainers om het pestgedrag te voorkomen en/of aan te pakken. De doelen van het interview zijn geoperationaliseerd door middel van een topiclijst, welke bestaat uit open vragen en welke zijn voortgekomen uit de doelstellingen van dit onderzoek. Het interview bestond uit drie topics: (1) signalering pesten op sportvereniging (definitie van pesten, aard van het pestgedrag/manieren van pesten, waar wordt er gepest, hoeveel wordt er gepest, door wie wordt er gepest); (2) ernst, gevolgen en oorzaken van pesten (gevolgen van pesten, oorzaken van pesten, jouw rol bij pestgedrag); (3) maatregelen tegen pesten (aandacht vanuit de sportvereniging voor pesten, aanpak van de

trainer van pestgedrag, doet de sportvereniging voldoende om pesten tegen te gaan/voorkomen). Topic 1 en 2 omvatten doelstelling 3 en topic 3 omvat doelstelling 4. De start van het interview was een korte introductie gericht op de inhoud en het uitleggen van de onderzoeksonderwerpen, de procedure, structuur en tijdsduur. Daarnaast was er ruimte voor het stellen van vragen. De anonimiteit van het interview werd gewaarborgd wat bijdraagt aan de interne validiteit en de betrouwbaarheid. De interviewers hebben de introductie, de vragen en de manier van vragen stellen op elkaar afgestemd om zo de betrouwbaarheid te vergroten. De opbouw van de topiclijst werd met de respondent van tevoren doorgenomen en na afloop van elk topic werd door de interviewer een samenvatting gegeven.

Procedure

Er was sprake van ‘informed’ consent procedure doordat ouders en kinderen expliciet schriftelijk zijn gevraagd voor toestemming voor deelname. Vanwege het strikt naleven van ethische procedures was er sprake van een hoge non-respons. Kinderen die geen briefje hadden geretourneerd, werden niet meegenomen in het onderzoek (Neuman, 2009). Kinderen namen deel op vrijwillige basis. Hun anonimiteit werd daarbij gewaarborgd door de naam van de leerling te koppelen aan een respondentnummer. Dit zodat uitspraken van de kinderen niet meer te herleiden waren tot namen van de kinderen en die van hun school. Informatie over het onderzoek was verwerkt in een brief zonder het accent te leggen op de specifieke doelen van het onderzoek. Dit om de reactie van de kinderen en de resultaten van het onderzoek niet te beïnvloeden om zo sociaal wenselijke antwoorden tegen te gaan. De vragenlijsten werden afgenomen in een klaslokaal van de desbetreffende school, omdat dit praktisch het best uitvoerbaar was en om de respondenten zo min mogelijk te belasten. Het invullen van deze vragenlijst duurde ongeveer twintig minuten. De interviews zijn afgenomen bij individuele respondenten door twee onderzoekers op school in een afgezonderde ruimte. Er was gekozen voor twee onderzoekers om elkaar aan te kunnen vullen en te controleren om zo de betrouwbaarheid van het onderzoek te vergroten. Het interview, met een tijdsduur van gemiddeld 20 minuten, werd opgenomen en verbatim uitgeschreven wat de betrouwbaarheid vergrootte.

Analyse

Het SPSS programma werd gebruikt om de gegevens van de vragenlijsten te analyseren naar type sport en sekse. De eerste doelstelling, de prevalentie van daderschap en slachtofferschap in de sportcontext, werd gemeten met multivariate analyses (MANOVA) om het hoofdeffect te meten. De onafhankelijke variabelen waren sporttype en sekse. De afhankelijke variabelen waren scores op de dader- en slachtofferschaal. Voor het meten van

de verschijscores zijn vervolgens univariate analyses (ANOVA) uitgevoerd. De dader- en slachtofferschaal waren de afhankelijke variabelen. Daarnaast werd de Post-Hoc test uitgevoerd om vast te stellen of, en zo ja, welke typen sport onderling van elkaar verschillen op de dader- en slachtofferscores.

Voor de tweede doelstelling werd aan de hand van een classificatieprocedure gekeken naar de verdeling van de pestrollen naar type sport en sekse (Crick, 1997; Crick & Bigbee, 1998; Crick & Grotpeter, 1995). Een kind werd geclassificeerd als dader als de scores één standaarddeviatie boven het steekproefgemiddelde op de daderschaal en onder dit criterium op de slachtofferschaal vielen. Een kind werd als slachtoffer geclassificeerd als de scores één standaarddeviatie boven het steekproefgemiddelde van de slachtofferschaal en onder dit criterium op de daderschaal vielen. Als de scores van een kind één standaarddeviatie boven het gemiddelde van zowel de slachtofferschaal als de daderschaal vielen, werd dit kind geclassificeerd als dader-slachtoffer. Een kind werd geclassificeerd als niet-betrokken als de scores op zowel de dader- als slachtofferschaal onder het gemiddelde van de steekproef plus één standaarddeviatie vielen.

Per classificatierol werden 6 kinderen geselecteerd en geïnterviewd op (1) visie op pestgedrag en eigen rol, (2) beleving, visie en eigen rol, (3) beleving ten aanzien van aanpak van pestgedrag vereniging en trainer. De interviews werden geanalyseerd aan de hand van een kwalitatieve methode van Baar (2002). In de kwalitatieve analyse werd een open benadering gehanteerd. Het was belangrijk in de eerste fase van het onderzoek dat er geen uitgewerkt begrippenkader werd aangehouden en er geen specifieke vragen vooraf werden opgesteld. Tijdens het verloop van het onderzoek werden deze in het doorlopen van de verschillende fasen ontwikkeld (Wester, 1991). Via analytische inductie, door het systematisch vergelijken van uitspraken, is per doelstelling gekomen tot een kernlabelsysteem dat in principe inhoudelijke feedback geeft op betreffende doelstelling. Om de betrouwbaarheid en validiteit van de analyse zoveel mogelijk te waarborgen werd in het begin van de analyse onafhankelijk van elkaar geanalyseerd. Bij verschil van inzicht in de analyse, is overleg gevoerd met de thesisbegeleider om tot een uiteindelijk oordeel te komen. Elk label werd voorzien van een code, zodat deze terug te koppelen waren naar de oorspronkelijke tekst. Dit vergrootte de betrouwbaarheid. De interne validiteit van een label is zoveel mogelijk gewaarborgd door de labels qua formulering zoveel mogelijk te formuleren op de originele uitspraken van de respondenten.

Resultaten

Prevalentie van pesten op de sportvereniging naar sekse en sporttype

Om inzicht te krijgen in de mogelijke verschillen van pesten op de sportvereniging tussen sekse en sporttypen, zijn herhaalde metingen van de MANOVA uitgevoerd: 2 (daderschaal, slachtofferschaal) x 2 (sekse: meisje vs. jongen) x 3 (type sport: contactsport, niet-contactsport en vechtsport). De gemiddelde scores van de kinderen op de daderschaal en de slachtofferschaal dienen als afhankelijke variabelen (zie Tabel 1 voor de gemiddelden en de standaarddeviaties).

Tabel 1

Gemiddelde zelfgerapporteerde score op daderschaal en slachtofferschaal naar sporttype en sekse (standaarddeviaties tussen haakjes)

	Contactsporten (n=86)		Niet-contactsporten (n=94)		Vechtsporten (n=21)	
	Jongen (n=61)	Meisje (n=25)	Jongen (n=15)	Meisje (n=79)	Jongen (n=10)	Meisje (n=11)
Daderschaal	1.82 (0.50)	1.31 (0.28)	1.65 (0.52)	1.50 (0.49)	1.60 (0.29)	1.44 (0.35)
Slachtoffer- schaal	1.87 (0.51)	1.60 (0.67)	1.86 (0.48)	1.61 (0.57)	1.69 (0.51)	1.63 (0.50)

Aan de assumpties van de MANOVA was voldaan. De MANOVA liet geen significant hoofdeffect zien op sporttype. De MANOVA liet een significant hoofdeffect zien op sekse $F(2,194) = 4.855$, $p = .009$, $P\eta^2 = .048$, waarbij er sprake was van een matig effect (Cohen, 1988). Er zijn geen interactie-effecten gevonden tussen sporttype en sekse.

De ANOVA met betrekking tot sekse, laat een significant effect zien voor de daderschaal $F(1,195) = 9.751$, $p = .002$, $P\eta^2 = .048$, waarbij er sprake was van een matig effect (Cohen, 1988). De ANOVA met betrekking tot sekse liet geen significant effect zien voor de slachtofferschaal $F(1,195) = 3.402$, $p = .067$, $P\eta^2 = .017$, waarbij er sprake was van een klein effect (Cohen, 1988). Uit de resultaten blijkt dat jongens significant hoger scoren op de daderschaal in vergelijking met meisjes. Op de daderschaal scoren de jongens die een contactsport beoefenen het hoogst.

Prevalentie van pestrollen naar type sport en sekse

De scores van de schalen van ouderschap en slachtofferschap zijn gebruikt om kinderen te classificeren in verschillende rollen naar type sport en sekse.

Tabel 2

Prevalentie van daderschap, slachtofferschap, dader-slachtofferschap en niet-betrokken met betrekking tot sekse en type sport.

	Contactsporters n=86 (42,78%)		Niet-contactsporters n=94 (46,76%)		Vechtsporters n=21 (10,45%)	
	Jongens (n=61)	Meisjes (n=25)	Jongens (n=15)	Meisjes (n=79)	Jongens (n=10)	Meisjes (n=11)
Dader	14.8	0	6.7	7.6	10	9.1
Slachtoffer	4.9	16	20	8.9	10	9.1
Dader-slachtoffer	14.8	0	6.7	7.6	0	0
Niet-betrokken	65.6	84	66.7	75.9	80	81.8

De resultaten laten zien dat de meerderheid van de kinderen, in het bijzonder de meisjes, niet-betrokken zijn bij pesten op de sportvereniging. Dit geldt in het bijzonder voor de vechtsporters, met name de jongens (80%). Opvallend is dat bij de contactsporters, de jongens relatief veel vaker geassocieerd worden als dader (14.8%) en dader-slachtoffer (14.8%) dan meisjes (dader 0% en dader-slachtoffer 0%) en de meisjes relatief vaker geassocieerd worden als slachtoffer (4.9%) dan de jongens (16%). Verder valt het op dat bij de niet-contactsporters, de jongens relatief vaker geassocieerd worden als slachtoffer (20%) dan de meisjes (8.9%).

Visie op pestgedrag en eigen rol

Ten aanzien van de komende twee doelstellingen worden de kernlabels besproken per topic die gedurende de analyse van de resultaten zijn ontwikkeld. Deze kernlabels zijn weergegeven en worden ondersteund door citaten uit de interviews. Dit onderzoek is kwalitatief van aard en beoogt in de eerste plaats vooral het beschrijven van de aard en de eigenschappen van de kernlabels. Genoemde percentages geven slechts een draagvlak weer voor een kernlabel en moeten derhalve niet gezien worden als ‘harde data’.

Beleving, visie en eigen rol

Definitie. Een vierde van de kinderen geeft aan dat pesten herhaaldelijk plaats vindt. Een kleiner aantal kinderen (17%) geeft aan dat pesten van langere duur is. Uit de interviews is gebleken dat er bij pesten sprake is van het uitvoeren van negatieve handelingen (21%). De ongelijke machtsrelatie en het doelbewust schade toebrengen aan anderen wordt door de kinderen niet genoemd. Iets minder dan de helft van de kinderen (46%) geeft voorbeelden van pesten in plaats van kenmerken van de definitie:

Plagen, dat is zeg maar gewoon een grapje en pesten dat doe je gewoon elke dag. [13, slachtoffer, judo].

Klieren is een beetje hetzelfde als plagen, denk ik, dan een beetje, dan vindt de ander het nog leuk, maar als het echt pesten wordt, dan vindt de ander het niet leuk meer. [1, niet betrokken, turnen].

Aard. Meer dan de helft van de kinderen geeft aan dat er sprake is van openlijk pesten, namelijk fysiek (42%), verbaal (83%) en materieel (4%). Onder fysiek pesten verstaan de kinderen vooral duwen, slaan, schoppen en uitdagen. Daarnaast wordt onder verbaal pesten onaardige dingen zeggen, grapjes maken en irritant gedrag verstaan. Onder materieel pesten wordt het afpakken van materialen genoemd.

Iets minder dan de helft van de kinderen geeft aan dat er sprake is van relationeel pesten, namelijk indirecte agressie (16%) en directe agressie (16%). Onder indirecte agressie verstaan de kinderen roddelen en klikken. Buitsluiten en opwachten wordt genoemd bij directe agressie. Slechts één kind wist geen voorbeeld te noemen van een vorm van pesten:

Ja nou, als ze je telkens bij trainen of wedstrijden, nou eerder bij trainen, als ze je dan opwachten en zo en als ze dan vervelende dingen gaan zeggen en je ook beginnen te duwen enzo, en dan ga je jezelf een beetje verweren zeg maar. En dan gaan ze steeds wilder en dan ook schoppen en slaan uiteindelijk. [16, dader-slachtoffer, contactsport]

Waar. Pesten blijkt vooral voor te komen tijdens de training (33%). Daarnaast blijkt het volgens kinderen ook voor te komen in de kleedkamer (8%), in de kantine (4%), op vrije momenten (4%) en voor of na het sporten (13%). Tevens wordt genoemd dat pesten voorkomt tijdens momenten van onoplettendheid van de trainer (17%):

Op het veld en in de kleedkamer. Voor de wedstrijd of er na, dan is de trainer er niet meer. [6, dader, contactsport]

Hoeveel. Meer dan de helft (56%) van de kinderen geeft aan dat er nooit gepest wordt op hun sportvereniging. Daarentegen geeft 9% van de kinderen aan dat er soms gepest wordt en 35% geeft aan dat er nauwelijks gepest wordt.

Door wie. De personen die vaak als daders geschetst worden door de kinderen zijn jongens (13%), oudere meisjes (4%), stoere en/of sterke kinderen (8%) of kinderen die ook bij het slachtoffer op school zitten (4%). Het overgrote deel (79%) kan niet aangeven wat de kenmerken zijn van een dader. Slachtoffers worden omschreven als kinderen die je niet als vriend wil hebben (4%) en de trainer (4%). Bijna alle kinderen (96%) kunnen geen kenmerken van een slachtoffer noemen:

De ouderen een beetje. Een beetje de oudere meisjes en soms ook een paar jongens.
[10, slachtoffer, niet-contactsport].

Gevolgen. Gevolgen die genoemd worden voor het slachtoffer zijn het vermijden van sport (26%), zin verliezen (4%), onzeker worden (26%), verdriet (48%), zelfmoord (17%), zichzelf terugtrekken (4%), ouders inschakelen (4%) en van school af gaan (4%). Gevolgen die genoemd worden voor de dader zijn het onaardig gevonden worden (4%), het stoer gevonden worden (17%), een sanctie krijgen (25%) of een schuldgevoel hebben (33%). Een ander deel (21%) kan hier geen antwoord op geven:

De slachtoffers krijgen veel minder zelfvertrouwen en die voelen zich ook heel erg alleen. De daders, nou, die gaan zich ook niet fijn voelen, die gaan zich een beetje schuldig voelen. [21, dader, niet-contactsport].

Oorzaken. De oorzaken voor het worden van een slachtoffer zijn onaardig doen (4%), niet goed zijn in sport (21%), verkeerde grappen maken (4%), verschillend zijn (42%). Meer dan een derde deel (38%) geeft aan geen oorzaak te weten. De oorzaken voor het worden van een dader bestaan uit erbij willen horen (25%), voor de lol (25%), uit verveling (4%), zelf gepest worden (13%), iemand niet aardig vinden (13%), geen goede thuissituatie (4%) of zich niet fijn voelen (4%). Ook hier geeft een derde deel aan geen oorzaak te weten:

Omdat ze misschien de kleinste van de klas zijn, of juist de bangste van de klas of hij de enige is die in god gelooft, dan gaan ze hem pesten, omdat hij alleen in god gelooft.
[5, slachtoffer, vechtsport].

Omdat ze het soms leuk vinden en soms doen ze het gewoon om stoer te zijn. [5, slachtoffer, vechtsport].

Eigen rol. Tijdens de interviews komt bij 29.17% van de kinderen de geclassificeerde rol overeen met de zelf ervaren rol. Hiervan zijn 6 kinderen niet betrokken en is er 1 slachtoffer. Tijdens de interviews geven 14 kinderen (58.33%) aan zelf niet betrokken te zijn bij het pesten. Daadwerkelijk zijn er 6 kinderen die als niet betrokken zijn geclassificeerd, 3 als dader, 3 dader-slachtoffer en 2 als slachtoffer. De overige kinderen geven aan erbij betrokken te zijn maar kunnen zichzelf niet plaatsen onder een rol. Kinderen classificeren zichzelf niet als dader en dader-slachtoffer en maar twee keer als slachtoffer. Daadwerkelijk is 1 hiervan als slachtoffer geclassificeerd en het andere kind als dader-slachtoffer. Deze kinderen geven aan dat ze betrokken zijn door aanwezig te zijn terwijl er gepest wordt (26%). Ook geven sommige kinderen aan te troosten en te helpen (9%). Eén kind lukt het niet haar rol te omschrijven:

Ik denk, meestal dat ik er niet bij hoor. Niet, geen dader en ook geen slachtoffer en ook geen dader-slachtoffer. [3, niet-betrokkene, contactsport].

Beleving ten aanzien van aanpak van pestgedrag vereniging en trainer

Aanpak sportvereniging. Uit de interviews blijkt dat 17% van de kinderen signaleert dat er geen acties zijn op de sportvereniging. Daarnaast ervaren veel kinderen (21%) onduidelijkheid over een eventuele aanpak. Meer dan de helft (54%) kan niet aangeven wat de aanpak van de sportvereniging is met betrekking tot het pesten:

Ik weet niet of ze er iets aan doen. [11, slachtoffer, contact].

Daarentegen blijken er op sommige sportverenigingen wel maatregelen genomen te worden (13%). Voorbeelden van deze acties zijn het afnemen van vragenlijsten en het inzamelen van geld.

Aanpak trainer. De assertieve aanpak wordt door slechts 8% van de trainers toegepast. De normatieve aanpak wordt door trainers niet toegepast. Daarentegen wordt de vermijdende aanpak door 96% van de trainers gehanteerd. Kinderen verstaan onder de vermijdende aanpak onder andere het wegsturen, ingrijpen en het treffen van sancties:

Dan gaat hij meteen, zeg maar, naar diegene die gepest wordt en dan spreekt hij de pester aan en dan moet hij bijvoorbeeld een werkje doen, bijvoorbeeld poepscheppen of stallen schoonmaken. [10, slachtoffer, niet-contactsport].

Voldoende. Van de kinderen stellen 13% dat er op de sportvereniging niet wordt gepest en er daarom geen aanpak is:

Volgens mij doen ze nu niks, maar er wordt bijna niet gepest, niet dat ik weet. [8, slachtoffer, contactsport].

Meer dan de helft van de kinderen ervaren dat de aanpak op hun sportvereniging voldoende is (54%). Daarnaast geeft 25% van de kinderen aan dat zij de aanpak onvoldoende vinden. Voor 4% is de aanpak onbekend. Slechts één kind (4%) kan de vraag niet beantwoorden:

Ze kunnen op zich nog wel meer er aan doen. [3, niet-betrokkene, contactsport].

Discussie

De algemene doelstelling van dit onderzoek was het verkrijgen van inzicht in verschil in prevalentie en aard van pestgedrag bij kinderen van 10-12 jaar op sportverenigingen naar type sport en sekse en de wijze waarop pestgedrag op sportverenigingen kan worden voorkomen en tegengegaan. De belangrijkste conclusies per doelstelling zullen hieronder worden besproken. Daarna zal de algemene doelstelling beantwoord worden. Vervolgens worden er methodische kanttekeningen geplaatst en zal er afgesloten worden met implicaties.

Prevalentie van pesten op de sportvereniging naar sekse en sporttype

Wat betreft de eerste doelstelling, namelijk het verkrijgen van inzicht in verschil in prevalentie van daderschap en slachtofferschap naar type sportbeoefening en sekse, werd verwacht dat vechtsporters hoger scoren op dader- en slachtofferschap in vergelijking met andere sporttypen, gezien de mate van fysiek contact die is toegestaan (Baar, 2012a; Baar & Wubbels, 2011). Aangezien er geen significant hoofdeffect op sporttype is, kunnen hier geen gefundeerde uitspraken over worden gedaan. Een mogelijke verklaring voor het niet gevonden verschil is dat de sporttypen niet evenredig zijn vertegenwoordigd in het onderzoek. Het niet gevonden significante hoofdeffect op sporttype komt overeen met het onderzoek van Baar (2012b). Verder werd verwacht dat slachtofferschap niet significant samenhangt met sekse (Fekkes, Pijpers, & Verloove-Vanhorick, 2005). Kijkend naar de resultaten blijkt dit te kloppen. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat slachtoffers de vragenlijst door het ervaren van angst om gepest te worden mogelijk sociaal wenselijk hebben ingevuld. Als laatste werd verwacht dat daderschap onder jongens hoger is dan onder meisjes (Coulomb-Cabagno & Rascale, 2006; Endresen & Olweus, 2005; Fekkes et al., 2005), kijkend naar de evolutie en stereotypen (Crick, 1996; Lamminmäki et al., 2012). Hier is wel sprake van een significant effect, daderschap hangt namelijk samen met sekse, waarna er geconcludeerd kon worden dat daderschap onder jongens hoger is dan onder meisjes.

Prevalentie van pestrollen naar type sport en sekse

Ten aanzien van de tweede doelstelling, het verkrijgen van inzicht in verschil in prevalentie van verschillende pestrollen naar type sportbeoefening en sekse, werd verwacht dat er een verschil is tussen pestrollen en sekse, namelijk dat jongens vaker dader en dader-slachtoffer zijn dan meisjes (Baar, 2012a; Fekkes et al., 2005; Perren & Alsaker, 2006). Uit de resultaten blijkt dat deze verwachting kan worden bevestigd. Echter, bij de niet-contactsporters zijn de jongens minder vaak dader en dader-slachtoffer dan de meisjes, al is dit verschil maar gering. Bij de vechtsporters blijkt dat zowel de jongens als de meisjes geen dader-slachtoffer zijn. Kinderen die op een vechtsport zitten, blijken het meest niet-betrokken te zijn bij pesten. Mogelijk kan dit verklaard worden door de gedragscodes die gelden bij vechtsporten (Theeboom, 2001a, 2001b). Ook kan gekeken worden naar de motivatie van de kinderen om op een vechtsport te gaan. Vaak is dit voor het leren van zelfverdediging (Elling & Wisse, 2010), wat mogelijk iets zegt over de eigen rol van het kind bij pesten. Verder werd verwacht dat de prevalentie van pestrollen gerelateerd is aan sporttypen. Zo zouden contactsporters, ongeacht sekse, het meest agressief zijn (Baar, 2012a), gezien de competitie die de kinderen tegen een ander team moet aangaan, maar ook binnen het eigen team (Baar &

Wubbels, 2011). De resultaten bleken echter niet volledig in lijn met de verwachting. Zo bleken mannelijke contactsporters het vaakst dader of dader-slachtoffer te zijn. Vrouwelijke contactsporters zijn echter het minst van alle andere sporttypen dader of dader-slachtoffer, maar juist het vaakst slachtoffer. Een verklaring hiervoor kunnen de persoonlijke karakteristieken van vrouwen zijn en mogelijkweliswaar spelen de omgevingsfactoren ook een rol (Baar, 2012a).

Beleving, visie en eigen rol

Betreffende de derde doelstelling, namelijk het inzicht verkrijgen op de visie van kinderen op pestgedrag in de context van de sportvereniging en hun eigen rol daarin, werd verwacht dat kinderen een redelijk duidelijke visie hebben op pesten en hun eigen rol daarin (Baar, 2012a). De resultaten zijn echter niet volledig in lijn met de verwachting. Zo noemen de kinderen bij definitie dat pesten herhaaldelijk is, van langere duur en bestaat uit negatieve handelingen. Dit zijn een aantal kenmerken van de vijf criteria van de definitie van Olweus (2003). Opvallend is dat ongelijke machtsrelatie en het doelbewust schade toebrengen aan anderen niet wordt genoemd. De kinderen noemen bij de definitie vooral voorbeelden van pesten, zowel van openlijk als relationeel pesten (Crick & Bigbee, 1998). Mogelijk kan dit verklaard worden door de complexe vraagstelling in combinatie met de leeftijd van de kinderen. Het omschrijven en het definiëren van pesten is conceptueel ingewikkeld, wat consequenties heeft voor de kwaliteit van het signaleren van pestgedrag (Baar, 2012a). Tevens is het mogelijk dat door de interviewers niet voldoende is doorgevraagd op antwoorden. Uit de resultaten is verder gebleken dat 92% van de kinderen aangeven dat er nooit of nauwelijks wordt gepest op hun sportvereniging. Dit is opmerkelijk gezien uit onderzoek van Baar (2012b) blijkt dat pesten op sportverenigingen minstens net zoveel voorkomt als op basisscholen. Dit kan mogelijk verklaard worden door de geringe steekproefgrootte ($n=24$), maar ook door het mogelijk te weinig concreet doorvragen naar het antwoord van de kinderen. Tevens is het mogelijk dat de kinderen daadwerkelijk geen pestgedrag signaleren op de sportverenigingen en dat zij dit dus ook niet goed kunnen benoemen. Bijna alle kinderen vinden het moeilijk om de profielen van zowel de dader als het slachtoffer te schetsen. Wanneer er echter gevraagd wordt naar de oorzaken van het pesten of gepest worden, weet meer dan de helft van de kinderen dit wel te beantwoorden. Dit kan mogelijk verklaard worden door sociaal wenselijke antwoorden of wederom door de moeilijkheid van de vraagstelling. Over het algemeen kunnen de kinderen de gevolgen van pesten, zowel voor de dader als het slachtoffer, benoemen. Opvallend hierbij is dat zelfmoord vaak wordt genoemd als gevolg voor het slachtoffer. Gezien de geringe mate waarin kinderen aangeven dat er op hun sportvereniging

wordt gepest, is het waarschijnlijk dat dit antwoord niet gebaseerd is op eigen ervaring binnen de sportvereniging. Een mogelijke verklaring zou kunnen zijn dat er het afgelopen jaar veel over suïcide is gesproken in de sociale media. Verder werd verwacht dat er consistentie zou zijn tussen de geclassificeerde rol en de zelf ervaren rol van het kind (Baar, 2012a, 2012b; Thornberg, 2010). Deze verwachting wordt niet bevestigd. Uit de resultaten blijkt namelijk dat in de meeste gevallen de geclassificeerde rol niet overeenkomt met de rol die de kinderen aan zichzelf toekennen. Zo worden de classificatierollen dader en dader-slachtoffer nauwelijks benoemd door de kinderen zelf. Mogelijk zien geclassificeerde dader en dader-slachtoffers zichzelf als slachtoffer of niet-betrokken en hebben zij niet door dat ze terug pesten en dus tevens dader zijn. Dit kan te maken hebben met het anders definiëren van pesten zoals relationele vormen van pesten niet zien als daadwerkelijk pestgedrag. Een andere verklaring kan zijn dat de kinderen geclassificeerd worden op basis van zelfrapportage op handelingsniveau, waarbij niet gelijk duidelijk is dat het over pesten gaat. Bij het interview wordt er echter expliciet gevraagd naar de eigen rol bij pesten. Wellicht leidt dit tot onderrapportage. Het gevolg hiervan zou kunnen zijn dat de rol van niet-betrokken het meest is gekozen.

Beleving ten aanzien van aanpak van pestgedrag vereniging en trainer

Wat betreft de vierde doelstelling, namelijk het verkrijgen van inzicht in de beleving en waardering van kinderen ten aanzien van de aanpak van trainers en sportverenigingen van pesten, werd verwacht dat trainers vooral de vermijdende aanpak hanteren bij pesten, aangezien trainers pesten nauwelijks signaleren (Baar, 2012b), er relatief weinig pestprotocollen voor sportverenigingen zijn (Baar, 2012a) en ze agressie mogelijk als deel van de sport zien (Baar & Wubbels, 2011). Kijkend naar de drie aanpakken die trainers kunnen hanteren volgens Troop & Ladd (2002), komt uit de resultaten naar voren dat op enkele uitzonderingen na alle trainers een vermijdende aanpak hanteren. Dit kan verklaard worden door de geringe contacttijd die trainers en kinderen samen hebben, waardoor een probleemoplossende aanpak lastig uitvoerbaar is (Baar, 2012b; Kochenderfer-Ladd & Pelletier, 2008). Kijkend naar de uitspraken van de geïnterviewde kinderen blijkt dat de normatieve aanpak niet wordt toegepast en de assertieve aanpak minimaal. Verder werd verwacht dat kinderen de aanpak van trainers niet vinden volstaan, gezien pesten lang niet altijd aan trainers gemeld wordt (Baar, 2012b). Een kwart van de kinderen geeft aan de aanpak onvoldoende te vinden, wat mogelijk verklaard kan worden doordat de vermijdende aanpak op lange termijn geringe effecten heeft. Het pesten wordt namelijk niet verholpen (Baar, 2012b; Kochenderfer-Ladd & Pelletier, 2008). Verder werd verwacht dat de

sportvereniging de trainers niet alert genoeg maakt en niet motiveert om actief tegen pesten op te treden. De resultaten van het onderzoek geven hier geen volledig zicht op. Meer dan de helft van de kinderen kan niet aangeven wat de aanpak van de sportvereniging is met betrekking tot het pesten. Het overige deel signaleert geen acties of ervaart onduidelijkheden over de aanpak. Dit is aannemelijk gezien slechts 7% van de sportvereniging in het bezit is van een pestprotocol om het pesten tegen te gaan (Baar, 2012a). Onduidelijk blijft of trainers niet voldoende gemotiveerd worden op actief op te treden tegen pesten, of dat trainers pestgedrag mogelijk niet als pesten zien, maar als deel van de sport (Baar & Wubbels, 2011).

Kijkend naar de algemene doelstelling kan geconcludeerd worden dat er een significant hoofdeffect is op sekse. Daarnaast blijkt uit de resultaten dat de geclassificeerde rol van de kinderen niet overeenkomt met de eigen rol. Ook blijkt de aanpak van de sportverenigingen en trainers tegen pesten onvoldoende te zijn.

Methodische kanttekeningen

De beperkingen van dit onderzoek moeten in acht worden genomen bij het interpreteren van de resultaten. De scholen en leerlingen die in dit onderzoek zijn betrokken, zijn niet aselekt gekozen, maar op basis van beschikbaarheid. Tevens was er een relatief grote non-respons. Hierdoor zijn de resultaten niet zonder meer generaliseerbaar naar de algemene bevolking. De scholen en leerlingen verschillen op diverse punten van elkaar. Zo is het aannemelijk dat in een stad de samenstelling van de bevolking anders is dan in een dorp, waardoor de externe validiteit en de betrouwbaarheid van het onderzoek kan worden aangetast. Het is dus ook te verwachten dat niet alle typen sport in dit onderzoek gedekt zullen worden.

Het grootste deel van de geïnterviewde kinderen geeft aan geen pestsituatie meegemaakt te hebben op zijn sportvereniging, waardoor zij antwoorden hebben gegeven op de vragen welke gebaseerd zijn op hypothetische situaties. Mogelijk is dit versterkt door suggestieve vraagstellingen tijdens het interview. Tevens is op sommige momenten onvoldoende doorgevraagd naar bepaalde aspecten, waardoor er op enkele vragen geen volledig inzicht is verkregen. Dit kan verklaard worden door de geringe interviewvaardigheden van de onderzoekers.

In de context van het onderzoek waren twee van de vier onderzoekers al bekend met de kinderen die deel hebben genomen aan dit onderzoek. Een voordeel hiervan kan zijn dat de kinderen gemakkelijker praten wanneer de interviewer een bekende voor hen is. Daarentegen kan het de sociaal wenselijke antwoorden versterken, wat de validiteit kan aantasten. Om dit laatste te voorkomen is de kinderen duidelijk gemaakt dat de informatie vertrouwelijk wordt

behandeld. Tevens zijn er externe factoren zoals ziekte, vermoeidheid, verveling en persoonlijke omstandigheden die de resultaten zouden kunnen beïnvloeden. Het cross-sectionele karakter van dit onderzoek kan ook mede bepalend zijn voor de resultaten.

Implicaties

Om betere antwoorden te krijgen op de onderzoeksvragen wordt aanbevolen om een grotere steekproef te kiezen. Dit verhoogt de kans op significante effecten. Ook zijn de typensport dan meer gelijk vertegenwoordigd.

Voor vervolgonderzoek zou ervoor gekozen kunnen worden om de vragenlijst af te stemmen op het ontwikkelingsniveau van de kinderen, ondanks het gegeven dat de Cronbach's alfa voldoende hoog is. Tijdens de afname en de analyse van de interviews is gebleken dat veel kinderen de vragen moeilijk konden beantwoorden. Als de vragen voor de kinderen duidelijker worden geoperationaliseerd en daardoor beter beantwoord kunnen worden, zal dit bijdragen aan de validiteit van de antwoorden op de vragen. Mogelijk kan er ook voor een andere onderzoeksvorm gekozen worden, zoals observatie om meer duidelijkheid te krijgen omtrent het handelen van de trainer en het pestgedrag. Bij observatie kan er meer feitelijke informatie over pestgedrag verkregen worden in plaats van alleen informatie over ervaren pestgedrag bij kinderen. Tevens zouden ook trainers en ouders bevraagd kunnen worden evenals het inzetten van peernominaties om zo een meer compleet beeld te krijgen.

Verder onderzoek kan zich inhoudelijk richten op het verduidelijken van de visie die kinderen hebben op pesten. Daarbij kan er aandacht besteed worden aan de discrepantie tussen de geclassificeerde rol en de rol die het kind zichzelf geeft. Door bewustwording van de discrepantie en het zichtbaar maken van waar de verschillen precies aanwezig zijn kunnen er interventies ontwikkeld worden die meer specifiek zijn. Nader onderzoek is wenselijk.

Referenties

- Analitis, F., Velderman, M., Ravens-Sieberer, U., Detmar, S., Erhart, M., Herdman, M., ... Rajmil, L. (2009). Being bullied: Associated factors in children and adolescents 8 to 18 years old in 11 European countries. *Pediatrics*, *123*, 569-577. doi:10.1542/peds.2008-0323
- Baar, P. L. M. (2002). *Cursushandleiding training kwalitatieve analyse voor pedagogen*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Baar, P. L. M. (2012a). Peer aggression and victimization in Dutch elementary schools and sports clubs: Prevalence, stability and approach across different contexts (*Doctoral dissertation*). Utrecht: Utrecht University.
- Baar, P. L. M. (2012b). Pesten op sportverenigingen: Visie en aanpak van trainers. In N. Schipper-Van Veldhoven, H. Van der Palen, J. Van der Kerk, & R. Schuijers (Red.), *Goud in elk kind. Jeugdsport in een pedagogische perspectief* (pp. 115-126). Deventer: DaM uitgeverij.
- Baar, P. L. M., & Wubbels, T. (2011). Machiavellianism in children in Dutch elementary schools and sport clubs: Prevalence and stability according to context, sport type and gender. *The Sport Psychologist*, *25*, 444-464.
- Biesta, G. J. J., Stams, G. J. J. M., Dirks, E., Rutten, E. A., Veugelers, W., & Schuengel, C. (2001). Does sport make a difference? An exploration of the impact of sport on the social integration of young people. In J. Steenbergen, P. de Knop, & A. H. F. Elling (Eds.), *Values and norms in sport* (pp. 95-113). Oxford: Meyer & Meyer Sport.
- Boeije, H. R. (2010). *Analysis in qualitative research*. London: Sage.
- Breedveld, K., Bruining, J. W., Van Doresselaer, S., Mombarg, R., & Nootebos, W. (2010). *Kinderen met gedragsproblemen en sport: Bevindingen uit de literatuur en uit recent cijfermateriaal*. 'S-Hertogenbosch: W. J. H. Mulier Instituut.
- Buisman, A. (2004). Opvoeding in en door sport? *Pedagogiek*, *24*, 310-323.
- Card, N., Stucky, B., Sawalani, G., & Little, T. (2008). Direct en indirect aggression during childhood and adolescence: A meta-analytic review of gender differences, intercorrelations, and relations to maladjustment. *Child Development*, *79*, 1185-1229. doi:10.1111/j.1467-8624.2008.01184.x
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.) Hillsdale, New Jersey: Erlbaum.

- Coulomb-Cabagno, G., & Rascale, O. (2006). Team sports players' observed aggression as a function of gender, competitive level, and sport type. *Journal of Applied Social Psychology, 36*, 1980-2000. doi:10.1111/j.0021-9029.2006.00090.x
- Crick, N. R. (1996). The role of overt aggression, relational aggression, and prosocial behavior in the prediction of children's future social adjustment. *Child Development, 67*, 2317- 2327.
- Crick, N., & Bigbee, M. (1998). Relational and overt forms of peer victimization: A multiinformant approach. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 66*, 337-347. doi:10.1016/j.jsp.2007.05.003
- Dake, J. A., Price, J. H., & Telljohann, S. K. (2003). The nature and extent of bullying at school. *Journal of School Health, 73*, 173-180.
- Elling, A., & Wisse, E. (2010). *Vechtsport als bron van integratie*. 's-Hertogenbosch: W. J. H. Mulier Instituut.
- Endresen, I., & Olweus, D. (2005). Participation in power sports and antisocial involvement in preadolescent and adolescent boys. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 46*, 468-478. doi:10.1111/j.1469-7610.2005.00414.x
- Fekkes, M., Pijpers, F., & Verloove-Vanhorick, S. (2005). Bullying: Who does what, when and where? Involvement of children, teachers and parents in bullying behavior. *Health Education Research, 20*, 81-91. doi:10.1093/her/cyg100
- Gini, G., & Pozzoli, T. (2009). Association between bullying and psychosomatic problems: A meta-analysis. *Pediatrics, 123*, 1059-1065. doi:10.1542/peds.2008-1215
- Keeler, L. (2007). The differences in sport aggression, life aggression, and life assertion among adult male and female collision, contact and non-contact sport athletes. *Journal of Sport Behavior, 30*, 57-76.
- Kochenderfer-Ladd, B., & Pelletier, M. (2008). Teachers' views and beliefs about bullying: Influences on classroom management strategies and students' coping with peer victimization. *Journal of School Psychology, 46*, 431-453. doi:10.1016/j.jsp.2007.07.005
- Lamminmäki, A., Hines, M., Kuiri-Hänninen, T., Kilpeläinen, L., Dunkel, L., & Sankilampi, U. (2012). Testosterone measured in infancy predicts subsequent seks-typed behavior in boys and girls. *Hormones and Behavior, 61*, 611-616. doi:10.1016/j.yhbeh.2012.02.013
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2005). *Tijd voor sport: Bewegen, meedoen, presteren*. Den Haag: VWS.

- Mintah, J., Huddleston, S., & Doody, S. (1999). Justifications of aggressive behavior in contact and semicontact sports. *Journal of Applied Social Psychology, 19*, 597-605. doi:10.1111/j.1559-1816.1999.tb01403.x
- Neuman, W. L. (2009). *Understanding research*. Boston: Pearson.
- Nucci, C., & Young-Shim, K. (2005). Improving socialization through sport: An analytic review of literature on aggression and sportsmanship. *Physical Educator, 62*, 123-130.
- Olweus, D. (1995). Peer abuse or bullying at school: Basic facts and a school-based intervention programme. *Prospects: Quarterly review of comparative education, 25*, 133-139. doi:10.1007/BF02334290
- Olweus, D. (2003). A profile of bullying at school. *Educational Leadership, 60*, 12-18.
- Perren, S., & Alsaker, F. (2006). Social behavior and peer relationships of victims, bully-victims, and bullies in kindergarten. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 47*, 45-57. doi:10.1111/j.1469-7610.2005.01445.x
- Rutten, E., Stams, G. J., Dekovic, M., Schuengel, C., Hoeksma, J., & Biesta, G. (2004). Jeugdsport en morele socialisatie. *Pedagogiek, 24*, 324-341.
- Smokowski, P. R., & Holland Kopasz, K. (2005). Bullying in school: An overview of types, effects, family characteristics, and intervention strategies. *Children and Schools, 27*, 101-110.
- Theeboom, M. (2001a). *Vechtsporten en kinderen: Waarden en normen in de sport deel II*. Arnhem: NOC*NSF.
- Theeboom, M. (2001b). Martial arts and children. In J. Steenbergen, P. de Knop, & A. H. F. Elling (Eds.), *Values and norms in sport* (pp. 337-353). Oxford: Meyer & Meyer Sport.
- Thornberg, R. (2010). Schoolchildren's sociale representations on bullying causes. *Psychology in the schools, 47*, 311-327. doi:10.1002/pits.20472
- Troop, W. P., & Ladd, G.W. (2002). Teachers' beliefs regarding peer victimization and their intervention practices. *Poster presented at the Conference on Human Development*. Charlotte: NC.
- Van der Wal, M. F., De Wit, C. A., & Hirasig, R. A. (2003). Psychosocial health among young victims and offenders of direct and indirect bullying. *Pediatrics, 111*, 1312-1317.

- Veerman, J. W., & Van Yperen, T. (2006). *Zicht op effectiviteit. Bronnenboek voor praktijkgestuurd effectonderzoek in de jeugdzorg, deel 1*. Utrecht: NIZW / Praktikon / Ministerie van VWS.
- Vreeman, R. C., & Carrol, A. E. (2007). A systematic review of school-based interventions to prevent bullying. *Archives of Pediatric and Adolescent Medicine*, *161*, 78-88. doi:10.1001/archpedi.161.1.78
- Wester, F. (1991). *Strategieën voor kwalitatief onderzoek*. Muiderberg: Coutinho.